

Direktoratet for naturforvaltning Framtidig hjorteviltforvaltning i Norge

**Strategier for
Bærekraftig forvaltning av hjortevilt
Felles verdier – felles ansvar**

**Rapport fra Arbeidsgruppe
Mai 2004**

Arbeidsgruppen på Svanøy:

1. rekke.: Steinar Storelv, KS. Webjørn Svendsen, NJFF, Vidar Holthe, NSF, Brigt Samdal, Norsk Hjortesenter
2. rekke: Kjell Huseby, Sweco Grøner, Ingrid R. Reinkind, DN, Johan Danielsen, DN, Gunnar Hårstad, SKI

Forsidefoto: Spor etter villrein på vandring. Foto: Finn Gravem

RAPPORT

Rapport nr.: 134 351 - 1	Oppdrag nr.: 134 351	Dato: 29.04.2004	
Oppdragsnavn: Strategidokument for norsk hjorteviltforvaltning.			
Kunde: Direktoratet for naturforvaltning			
<p>FORSLAG TIL STRATEGIDOKUMENT: Bærekraftig forvaltning av hjortevilt. Felles verdier - felles ansvar.</p>			
Emneord: Lokal forvaltning, elg, hjort, villrein, rådyr, visjon, framtidige strategier.			
<p>Kort sammendrag: Overføring av ansvar og myndighet til lokalnivået i forvaltningen av utnyttbare viltressurser sammen med store naturfaglige og samfunnsmessige utfordringer knyttet til bestandsutviklingen, har styrket behovet for å utforme nye planer for hjorteviltforvaltningen i Norge. Høsten 2003 arrangerte derfor Direktoratet for naturforvaltning "Nasjonalt hjorteviltseminar 2003". En bredt sammensatt arbeidsgruppe har oppsummert, vurdert og supplert resultatene fra seminaret. Arbeidsgruppen har i denne rapporten foreslått nye overordnede strategier for hvordan offentlige og private aktører skal møte de aktuelle utfordringene og mulighetene. Gruppens forslag til visjon for en samlet innsats: Bærekraftig forvaltning av hjortevilt. Felles verdier – felles ansvar. For å nå denne visjonen forslås økt satsing på -Samarbeid og samhandling: Arealforvaltning. Fylkesmannens koordinering. Privat og offentlig forvaltning. -Virkemidler og rammevilkår: Lokale mål og rammer. Samordnet tilskuddsforvaltning. Villreinforvaltningens virkemidler må forbedres. -Kompetanse og informasjon: Bedre og mer tilgjengelig informasjon. Informasjon og nettverksbygging. -Forskning og utvikling: Utvikling av forvaltningsverktøy. Tverrfaglig scenarieforskning. Økosystemforskning.</p>			
Utarbeidet av: Kjell Huseby og en arbeidsgruppe nedsatt av oppdragsgiver. (Se forord)	Rev.:	Dato: 25. mai 2004	Sign.:
Oppdragsansvarlig: Elise Førde. Avdelingsleder	Oppdragsleder / avd.: Kjell Huseby/Avd. for miljørådgivning og konsekvensutredning		

Blank bakside

FORORD

Denne rapporten er laget på oppdrag fra Direktoratet for naturforvaltning og inneholder forslag til nye strategier for forvaltning av hjortevilt i Norge. Forslaget er utarbeidet av en arbeidsgruppe nedsatt av oppdragsgiver.

Arbeidsgruppens forslag bygger på diskusjoner og resultater fra Nasjonalt hjorteviltseminar 2003 og arbeidsgruppens analyser av framtidens muligheter og utfordringer. Arbeidsgruppen har hatt 4 møter hvorav et to-dagers møte på Norsk Hjortesenter, Svanøy. Kjell Huseby, SWECO GRØNER AS har vært prosjektleder og arbeidsgruppens sekretær, og oppdragsgivers kontaktperson har vært Erik Lund.

Lysaker, 29. april 2003

Steinar Storelv
Kommunenenes Sentralforbund

Vidar Holthe
Norges Skogeierforbund

Gunnar O. Hårstad
Skogbrukets Kursinstitutt

Webjørn Svendsen
Norges Jeger og Fiskerforbund

Brigt Samdal
Norsk Hjortesenter, Svanøy

Ingrid Regina Reinkind
Direktoratet for naturforvaltning

Johan Danielsen
Direktoratet for naturforvaltning

Kjell Huseby
SWECO GRØNER AS
Prosjektleder/sekretær

Blank bakside

INNHold

SAMMENDRAG	5
1 BAKGRUNN, MÅL OG AVGRENSNING	7
1.1 INNLEDNING	7
1.1.1 DN-rapport 1995-1:Hjortevilt mot år 2000 Handlingsplan.	7
1.1.2 Kursendringen i norsk hjorteviltforvaltning	7
1.2 NASJONALT HJORTEVILTSEMINAR 2003	8
2 OVERORDNEDE MÅL	10
2.1 NASJONALE MÅL I FORVALTNINGEN AV BIOLOGISKE RESSURSER	10
2.2 ROLLER OG ROLLEFORDELING I FORVALTNINGEN	11
2.3 MÅLSETTINGER VED OPPGAVEFORDELING	12
3 VISJON FOR FRAMTIDIG FORVALTNING AV HJORTEVILT.	12
4 UTFORDRINGER OG MULIGHETER	12
4.1 SAMARBEID OG SAMHANDLING	13
4.2 VIRKEMIDLER OG RAMMEVILKÅR FOR LOKAL FORVALTNING	15
4.3 KOMPETANSE, INFORMASJON OG DATAFLYT	17
4.4 FORSKNING OG UTVIKLING AV NY KUNNSKAP	18
5 STRATEGISKE MÅL OG STRATEGIER	21
5.1 INNLEDNING	21
5.2 SAMARBEID OG SAMHANDLING MELLOM RELEVANTE INTERESSER.	21
5.2.1 Strategier	22
5.3 VIRKEMIDLER OG RAMMEVILKÅR	22
5.3.1 Strategier	23
5.4 KOMPETANSE, INFORMASJON OG DATAFLYT	23
5.4.1 Strategier	23
5.5 FORSKNING OG UTVIKLING	24
5.5.1 Strategier	24

Vedleggsliste

Vedlegg 1: Nasjonalt hjorteviltseminar 2003, Honne. Oppsummert og systematisert.

SAMMENDRAG

Storting og regjering har de siste 3-5 årene overført betydelig ansvar og myndighet til lokalnivået innenfor bl.a. miljøforvaltning og landbruk. Det lokale handlingsrommet har dermed blitt vesentlig utvidet. Samtidig med denne endringen er bestander av elg og hjort fortsatt for tette i mange områder mens villreinbestandene har variert mye i enkelte villreinområder. Dette har skapt nye muligheter, utfordringer og forventninger for myndigheter og mange interesser knyttet til våre hjorteviltarter.

Direktoratet for naturforvaltning (DN) arrangerte sammen med flere samarbeidsparter Nasjonalt hjorteviltseminar i november 2003. Her deltok representanter fra statlige landbruksmyndigheter, kommunene, villreinnemndene, private rettighetshavere, forskningsinstitusjoner, rådgivningsfirmaer, ideelle frivillige organisasjoner m.fl. Under seminaret ble utfordringer, muligheter og veier videre diskutert. DN oppnevnte etter seminaret en arbeidsgruppe som skulle sammenfatte og supplere diskusjonene under seminaret og på grunnlag av dette foreslå strategier for å videreutvikle norsk hjorteviltforvaltning. Arbeidsgruppen var sammensatt av representanter fra følgende interesser (institusjoner):

Kommunenes Sentralforbund, private rettighetshavere (Norges Skogeierforbund), jeger og friluftslivinteresser (Norges Jeger- og fiskerforbund), undervisning og opplæring (Skogbrukets kursinstitutt), forskning og kompetanse-senter (Norsk Hjortesenter, Svanøy) og sentrale myndigheter (Direktoratet for naturforvaltning).

Arbeidsgruppen legger fram sitt forslag. Forslaget til strategier bygger på tidligere handlingsplan for forvaltning av hjortevilt (DN-rapport 1995-1) samt nye muligheter og utfordringer etter de siste endringene av relevante lover og forskrifter. Forslaget retter seg mot alle aktuelle aktører innen offentlig, privat og frivillig sektor. Strategiene er derfor på et overordnet nivå, som må danne grunnlag for framtidig administrativ og operasjonell planlegging.

Utfordringene og mulighetene er gruppert i fire ulike kategorier:

- Samarbeid og samhandling
- Virkemidler og rammevilkår
- Kompetanse, informasjon og dataflyt
- Forskning og utvikling

Som hovedstrategi foreslår arbeidsgruppen økt samhandling og konkret, forpliktende samarbeid på alle forvaltningsnivå. Den forskriftsfestede rollefordelingen opprettholdes og de konkrete arbeidsoppgaver og tiltak gjennomføres i samarbeid. Dette vil være en forutsetning for å lykkes i lokal forvaltning av hjortevilt.

Visjonen for hjorteviltforvaltningen i Norge bør være:

Bærekraftig forvaltning av hjortevilt. Felles verdier – felles ansvar.

For å nå denne visjonen forslås følgende satsinger:

- Samarbeid og samhandling mellom relevante interesser
 - o Bedre samordning av lokal arealforvaltning og hjorteviltforvaltningen
 - o Fylkesmannens koordinerende rolle styrkes
 - o Styrket samhandling mellom rettighetshavere og mellom privat og offentlig forvaltning av hjortevilt
- Virkemidler og rammevilkår
 - o Lokale mål og rammer må vedtas
 - o Samordnet og forutsigbar tilskuddsforvaltning
 - o Villreinforvaltningens virkemidler må forbedres
- Kompetanse, informasjon og dataflyt
 - o Bedre og mer tilgjengelig beslutningsgrunnlag
 - o Holdningsskapende arbeid og nettverksbygging
- Forskning og utvikling
 - o Utvikling og tilrettelegging av verktøy for lokale beslutningstakere. Brukerforum.
 - o Scenarieforskning omkring lokal hjorteviltforvaltning.
 - o Arealbruk og hjortevilt: Økosystemprosjekter.

1 BAKGRUNN, MÅL OG AVGRENSNING

1.1 Innledning

1.1.1 DN-rapport 1995-1:Hjortevilt mot år 2000 Handlingsplan.

Rapporten "Forvaltning av hjortevilt mot år 2000 – Handlingsplan" utgitt av Direktoratet for naturforvaltning i 1995 markerte en milepel i norsk hjorteviltforvaltning. Den og ikke minst prosessen som resulterte i rapporten, skapte en felles forståelse og legitimitet hos de ulike aktørene for nasjonale mål, direktoratets styring og vegen videre i hjorteviltforvaltningen i 1995.

"Handlingsplanen" la opp til å videreutvikle det "gode forvaltningssystemet" som da fungerte, og bl.a. i økende grad å *"involvere kommunene i arbeidet med å sikre nasjonale miljømål"*. En utfordring for direktoratet var å stimulere til en arbeidsfordeling som ville føre til økt engasjement og ansvar for praktisk oppgaveløsning i regi av organisasjonene på lokalt, regionalt og sentralt nivå.

En del viktige, prioriterte mål som ble definert i 1995 bl.a. arbeidet med handtering av hjorteviltskader på innmark, utvikling av lokal forvaltning og forskningsaktivitet for å styrke beslutningsgrunnlaget, er langt på vei oppfylt. Andre målsettinger er ikke oppfylt i samme grad, det gjelder bl.a. mål om videreutvikling av systemer for å handtere "Sett elg", utvikling av regionalt samarbeid og arbeidet med å redusere elgpåkjørsler langs vei og jernbane. (Kilde: *"Forvaltning av hjortevilt mot år 2000. Status og tiltak."* Foredrag av Vemund Jaren, Nasjonalt hjorteviltseminar 2003.) Det har også skjedd store endringer - både politiske og administrative endringer – som gjør at noen mål ikke lenger er like aktuelle som i 1995 eller som krever andre strategier enn den gang. Endringene i rolle- og oppgavefordelingen i norsk naturforvaltning har vært omfattende i perioden fra 1995 til 2004, og representerer en kursendring i forvaltningen.

1.1.2 Kursendringen i norsk hjorteviltforvaltning

Innen norsk naturforvaltningspolitikk inkludert hjorteviltforvaltningen, har utviklingen de siste årene gått i retning av å utvide lokalt ansvar og myndighetsområde. Myndighet i viltforvaltningen er flyttet fra den sentrale og regionale stat (Miljøverndepartementet, Direktoratet for naturforvaltning og fylkesmennene) til kommunene. I tillegg til at kommunene med dette har fått en ny rolle, har også private rettighetshavere fått et økt ansvar for viltressursene. Ved endring av Lov om viltet, 30. juni 2000 (Ot.prp. nr 37 (1999-2000) og Innst. O. nr 80 (1999-2000)) ble det lovfestet at kommunene får større ansvar og virkemidler i forvaltningen av hjortevilt og bever. Stortinget har ved behandling av statsbudsjettet i flere år støttet ulike regjeringers arbeid med å styrke den lokale vilt- og fiskeforvaltningen i regi av kommuner og rettighetshavere. Oppfølgingen på lokalnivået skal som hovedregel skje ved å utvikle en forvaltning basert på planer som utarbeides lokalt og som legger lokale premisser til grunn.

Stortingets behandling av St.meld. nr 31 (2000-2001) *Kommune, fylke stat – en bedre oppgavefordeling* ga tilslutning til regjeringen Stoltenbergs forslag til reform der fylkeskommunen fikk en viktigere rolle som regional utviklingsaktør og overtok ansvaret for regionale miljø- og landbruksoppgaver. Stortinget ga også sin tilslutning til en kommunerettet satsing innen miljø og landbruk (Jf. Innst. S. nr. 307 (2000-2001). Den 12. april 2002 la regjeringen Bondevik II fra St. meld. nr. 19 (2001-2002) *Nye oppgaver for lokaldemokratiet – regionalt og lokalt nivå*, og ved

stortingsbehandlingen av denne meldingen ble vedtaket om å overføre oppgaver fra fylkesmannsembetene til fylkeskommunen omgjort. Det viktigste for hjorteviltforvaltningen i denne meldingen er kommunesatsingen innen miljø og landbruk. Regjeringen ønsket å modernisere, omstille og effektivisere offentlig sektor og å styrke det lokale selvstyre. Kommunene og fylkeskommunene gis større handlefrihet og selvstendighet. Regjeringen uttrykker at desentralisering av oppgaver og myndighet til kommunesektoren, gir et reelt lokaldemokrati og en effektiv og brukervennlig forvaltning. Overføring av oppgaver og myndighet fra staten til kommunene vil skje gradvis i perioden 2002 – 2005. Stortinget sluttet seg til meldingen 20. juni 2002.

En arbeidsgruppe nedsatt av Miljøverndepartementet (MD), Kommunal- og regionaldepartementet (KRD) og Kommunenes Sentralforbund (KS) avga sin rapport 1. oktober 2001: *Styrking av det kommunale miljøvernarbeidet; Om ansvars- og myndighetsfordelingen på miljøvernområdet*. Arbeidsgruppens anbefalinger har dannet grunnlag for flere vedtak i departement og direktoratet og gruppen har lagt til grunn at samarbeid mellom stat og kommune er nødvendig for å løse utfordringene. Det er bl.a. lagt vekt på at staten må være tydelig og forutsigbar på områder der lokalnivået får økt ansvar, og at staten skal legge til rette for kommunenes løsninger gjennom støttefunksjoner som faglig veiledning, erfarings- og kunnskapsformidling og verktøyutvikling.

Direktoratet for naturforvaltning har fulgt opp dette gjennom en omfattende revisjon av forskriftsverket og har fastsatt to forskrifter som har direkte betydning for hjorteviltforvaltningen: Forskrift om kommunale viltfond og fellingsavgift for elg og hjort (23. mai 2001) og Forskrift om forvaltning av hjortevilt og bever (2. april 2002). Fylkesmennenes rolle er etter dette endret fra å være førstestans i forvaltningssaker (myndighetsutøvelse) til et rettssikkerhetsorgan med ansvar for klagesaksbehandling. Ved overføringen av oppgaver er, er det frigjort og omdisponert ressurser ved fylkesmannsembetene.

Disse endringene i norsk viltforvaltning krever omstillinger og nye strategier for at aktørene skal kunne møte de nye mulighetene og utfordringene med effektive, lokaltilpassede løsninger.

1.2 Nasjonalt hjorteviltseminar 2003

Høsten 2003 arrangerte Direktoratet for naturforvaltning i samarbeid med Kommunenes sentralforbund, jaktrettsorganisasjoner, brukerorganisasjoner og FoU-miljøer Nasjonalt hjorteviltseminar 2003 på Honne ved Biri for diskutere veien framover. Seminaret ble planlagt og gjennomført som et samarbeidsprosjekt, med følgende prosjektdeltakelse:

Skogbrukets Kursinstitutt,	Gunnar O.Hårstad
Kommunenes Sentralforbund	Steinar Storelv
Norsk Hjortesenter,	Bright Samdal
Norges Skogeierforbund,	Vidar Holthe
Norges Jeger- og Fiskerforbund,	Webjørn Svendsen,
Direktoratet for naturforvaltning	Johan Danielsen

Kjell Huseby fra Sweco Grøner AS var innleid som sekretær og prosjektleder for seminaret.

Et hovedspørsmål under seminaret var dette:

Hvilke hovedgrep må gjøres for å videreføre de gode tradisjoner i norsk forvaltning av hjortevilt samtidig som den lokale medvirkningen skal bli bedre?

Seminaret samlet ca 100 inviterte deltakere og ble arrangert som en samarbeidsarena der alle forvaltningsnivåer og andre aktører arbeidet i tematiske grupper og presenterte sine forslag til mål og strategier. Resultatene fra seminaret er gitt ut i en egen rapport: *Nasjonalt hjorteviltseminar. Honne, Biri 18. – 19. november 2003* (Direktoratet for naturforvaltning og Skogbrukets kursinstitutt, 2003).

Seminaret viste helt tydelig at vedtak og signaler om styrket ansvar til lokalnivået har skapt forventninger og utfordringer på mange ulike områder og nivåer. Konklusjonene fra gruppene og forslagene som ble lagt fram hadde stor spennvidde fra visjonære målsettinger til helt konkrete forslag til tiltak som kan iverksettes uten store forberedelser.

En entydig konklusjon fra seminaret var at det er et stort ønske om å fortsette samhandlingen mot felles målsettinger og at direktoratet har et spesielt ansvar for å koordinere arbeidet og sørge for at prosessen går videre. Gruppearbeidene fra seminaret skulle så bearbeides videre og danne grunnlaget for et strategidokument for framtidig forvaltning av hjortevilt i Norge.

En systematisering av gruppearbeidet under seminaret i er gjengitt i Vedlegg 1: "Muligheter, Utfordringer, Mål og Tiltak".

Direktoratet for naturforvaltning ga i desember 2003 prosjektgruppen som forberedte og arrangerte Nasjonalt hjorteviltseminar 2003 i oppdrag og utarbeide et forslag til strategidokument som bl.a. bygger på resultatene fra arbeidet under seminaret. Arbeidsgruppa ble utvidet med Ingrid Regina Reinkind fra Direktoratet for naturforvaltning. Sekretær for arbeidet har vært Kjell Huseby, Sweco Grøner AS.

Mandat:

Prosjektgruppen for Nasjonalt hjorteviltseminar 2003 skal utarbeide forslag til et overordnet strategidokument for framtidig forvaltning av hjorteviltet i Norge.

Følgende tema skal vurderes (uprioritert rekkefølge):

- *Hjorteviltet og andre samfunnsinteresser.*
- *Oppgave-, rollefordeling og samhandling mellom nivåene i offentlig forvaltning og mellom offentlig -, privat - og frivillig sektor.*
- *Samarbeid og organisering på lokalnivået*
- *Virkemiddelbruk – juridiske og økonomiske virkemidler.*
- *Kunnskapsutvikling – formidling..*
- *Beslutningsgrunnlaget for bestandsplanlegging og –forvaltning.*

Strategidokumentet skal ta for seg beslutningsnivåene under Storting og Regjering. Oppmerksomheten rettes mot muligheter og utfordringer og hvilke hovedstrategier som foreslås framover. Dette vil skape felles forståelse og begrepsbruk under utviklingen av et lokalt forvaltningsregime. Offentlig sektor på ulike nivå, privat sektor og frivillig sektor må delta med felles tiltak og en koordinert innsats. Dette vil skape et felles grunnlag for aktiviteter og handlinger også hos organisasjoner utenfor det tradisjonelle hjorteviltmiljøet og en forutsigbarhet hos de aktuelle aktørene.

2 OVERORDNEDE MÅL

Bestandene av hjortevilt har de siste 10-årene utviklet seg til å bli verdifulle ressurser for rekreasjon og næring. Bestandsutviklingen og lokalt engasjement omkring dette har ført til at hjortevilt har meget stor betydning både i det økologiske samspillet og i mange samfunn. Særlig har bestandsutviklingen av elg og hjort vist at disse artene kan ha stor påvirkning på skogen de lever i og at de skaper problemer for trafikksikkerheten og jernbanevirksomhet. Det ble registrert 5500 trafikk- og 1200 tog-drepte individer av hjortevilt i jaktåret 2002-2003. Effekter av virksomheter i utmark har også hatt betydning for hjorteviltet og bestandsutviklingen, som f.eks. store infrastrukturtiltak som vei og kraftlinjer og økt forstyrrelse fra fotturister. Forvaltningen av hjortevilt må derfor ses som en vesentlig del av norsk naturforvaltning og ses i sammenheng med Stortingets og regjeringens fastsatte målsettinger.

2.1 Nasjonale mål i forvaltningen av biologiske ressurser

Norge har vært en aktiv deltaker i utviklingen og implementering av FN-konvensjonen om biologisk mangfold (*Convention on Biological Diversity = CBD*). I forbindelse med forhandlingene knyttet til CBD i Rio 1992 var det enighet om nødvendigheten av å finne den rette balansen mellom bevaring og utnyttelse da biologisk mangfold som fenomen er både et felleseie og en privat rett.

Konvensjonen peker derfor ut tre viktige målsettinger:

- bevaring av biologisk mangfold
- bærekraftig bruk
- rimelig og rettferdig deling av fordelene ved utnyttelse av genetiske ressurser

På partsmøtet under denne konvensjonen i Malawi i 1998 ble 12 prinsipper om en økosystemtilnærming av forvaltning av biologiske ressurser nedfelt – *Malawi-prinsippene*. Noen av disse er viktige i tilknytning til forvaltningen av hjortevilt:

- Målsettingene for forvaltning av biologiske ressurser vil alltid være gjenstand for kulturelt baserte valg og prioriteringer i det aktuelle området.
- Forvaltningen bør så langt det er hensiktsmessig, delegeres til lokalt nivå.
- Et hovedmål i forvaltningen må være å bevare økosystemenes struktur og funksjon. De ulike habitater og arter må derfor forvaltes i sammenheng.
- Forvaltningen må være langsiktig og ta hensyn til forsinkete effekter i økosystemene.
- Økosystemtenkingen i forvaltningen skal involvere alle relevante samfunnssektorer og fagdisipliner.

I Stortingsmelding nr 42 (2000-2001) *Biologisk mangfold. Sektoransvar og samordning*, fastsatte regjeringen et strategisk mål for bevaring av biologisk mangfold:

"Naturen skal forvaltes slik at arter som finnes naturlig skal sikres i levedyktige bestander, og slik at variasjonen av naturtyper og landskap opprettholdes og gjør det mulig å sikre det biologiske mangfoldets fortsatte utviklingsmuligheter."

Stortingsmeldingen definerte 7 nasjonale resultatmål, hvorav nr 4 omhandlet bruk av levende ressurser:

"Høsting og annen bruk av levende ressurser skal ikke føre til at arter eller bestander utryddes eller trues."

Dette resultatmålet skal bidra til å sikre fortsatt bruk av viltressursene og andre fornybare biologiske ressurser og at denne bruken inngår i primærnæringenes verdiskaping og den friluftslivsbaserte høstingen av vilt. Regjeringen har gitt klart uttrykk for at dette skal videreutvikles og gi grunnlag for verdier som livskvalitet, trivsel, identitet og opplevelse.

Målsettingene i forvaltningen av hjortevilt i Norge har i moderne tid vært forankret i eldre norsk veidemannskultur: Utbyttet og avkastningen av viltbestanden har stått i sentrum. Høsting av viltressursene gjennom jakt er et kulturelt basert valg som videreføres. Sammenhengene mellom viltbestandenes utvikling og deres habitater har blitt tydeligere etter hvert som moderne viltforskning har gjort sine framskritt. Det betyr at samhandling mellom ulike aktører og med andre samfunnssektorer er viktige suksessfaktorer også for viltforvaltningen. Stortingsmeldingen fastslår også prinsippet om at ansvaret for iverksetting av tiltak skal, så langt det er hensiktsmessig, delegeres til lokalt nivå for å kunne ta hensyn til lokale valg og prioriteringer.

Forvaltningen av hjortevilt og deres leveområder skal derfor

- sikre at den kulturelle og biologiske variasjonsrikdommen opprettholdes og verdsettes av alle brukergrupper,
- baseres på solid kunnskap og datagrunnlag, og
- gjennomføres med lokal medvirkning og beslutning.

2.2 Roller og rollefordeling i forvaltningen.

I forvaltningen av hjorteviltressursene må myndighetsorganene ta hensyn til mange ulike føringer, drivkrefter og interesser. I utgangspunktet tilhører det levende viltet fellesskapet eller "borgerne av det norske samfunn". Staten eller statsapparatet ivaretar den fordelingspolitiske makten i samfunnet og gjennomfører de oppgavene som er nødvendig for dette. I Norge er statsapparatet differensiert i ulike institusjoner og i organer på ulike geografiske nivå. Styringsmakt på lokalplanet er f.eks. delt mellom lokale statsorgan og selvstyriingsorgan basert på lokal representasjon. Kommunene utgjør det lokale selvstyreinnslaget, men samtidig er de pålagt ansvaret for visse oppgaver av staten. I tillegg til dette varierer det over tid, hva som er offentlig ansvar og hva som er private oppgaver og ansvar (jf. debatten om privatisering i norsk helsevesen). Kommunale og statlige myndighetsorgan må i det norske demokrati forholde seg til omgivelsene ut fra gjeldende normer som styres både av andre myndigheter, folkevalgte, brukere/klienter og av den alminnelige innbygger. I et lokaldemokrati som skal forvalte en viltbestand, vil kommunen være et vedtaksorgan og ansvarlig for å sette i verk tiltak, men også en arena for fellesskap og deltakelse av kommunens innbyggere representert ved organisasjoner og enkeltpersoner. Gjennom en slik rolleutøvelse vil innbyggerne, som i vårt tilfelle er jaktrettshavere, jegere, andre friluftslivsutøvere m.fl. og deres organisasjoner, få en rolleforståelse og et reelt ansvar for viltforvaltningen.

Det betyr at jaktrettshavere, jegere og andre med interesser innen forvaltningen av hjortevilt, må bidra gjennom deltakelse, planlegging og aktive handlinger til at de overordnede målsettingene og oppnås lokalt.

2.3 Målsettinger ved oppgavefordeling

I regjeringens arbeid med oppgavefordelingen mellom forvaltningsnivåene – stat, fylkeskommune og kommune (St. meld. nr. 19 (2001-2002) *Nye oppgaver for lokaldemokratiet – regionalt og lokalt nivå*) har en viktig målsetting vært at endringer i oppgavefordelingen må bidra til en reduksjon av byråkrati og at avgjørelser skal fattes så nær dem det angår som mulig. Et hovedprinsipp for regjeringen er delegering og desentralisering av ansvar og myndighet. Det betyr at lokal frihet og lokalt ansvar skal stå sentralt i arbeidet og at det lokale selvstyret skal styrkes.

Desentralisering av oppgaver og myndighet til kommunesektoren skal gi et reelt lokaldemokrati og en effektiv og brukervennlig forvaltning.

Samfunnsmessig effektivitet oppnås når systemet (oppgavefordelingen) fører til at forvaltningen er i samsvar med rådende normer for rettferdighet og ivaretar normer for deltakelse og demokrati. En administrativ effektivitet oppnås når ressursene brukes effektivt, slik at målsettingene oppfylles med minst mulig bruk av ressurser: Gjøre de riktige tingene og gjøre tingene riktig!

3 VISJON FOR FRAMTIDIG FORVALTNING AV HJORTEVILT.

Sett på bakgrunn av hjorteviltets samfunnsmessige og økologiske betydning og de overordnede målsettingene, må forvaltningen av hjortevilt integreres sterkere i andre forvaltningsområder og de tradisjonelle aktørene må inkludere større deler av samfunnet i sine beslutninger. En sosialt, økologisk og økonomisk bærekraftig forvaltning med lokalt beslutningsansvar, krever fortsatt satsing på lokal kompetanseoppbygging og utvikling av forvaltningsrelatert kunnskap. Sentrale myndigheter som Miljøverndepartementet, Direktoratet for naturforvaltning, Landbruksdepartementet og sentrale organisasjoner som Kommunenes Sentralforbund (KS), Norges Skogeierforbund (NSF), NORSKOG, Norges Bondelag, Norges Jeger- og Fiskerforbund m.fl. må være ambisiøse og ta et ansvar for å gå sammen om en inkluderende holdning i hjorteviltforvaltningen.

Visjonen for de nærmeste årenes forvaltning av hjortevilt:

"Bærekraftig forvaltning av hjortevilt: Felles verdier – felles ansvar!"

4 UTFORDRINGER OG MULIGHETER

Overgang fra en nasjonal-regional styrt forvaltning av hjortevilt til en mer lokalt styrt ressursforvaltning har skapt nye muligheter og utfordringer. Synet på hvilke muligheter og utfordringer som følger av dette, varierer for de forskjellige aktørene avhengig av ståsted og forventninger. Erfaringer så langt, viser at en slik myndighetsoverføring kan mange ulike effekter som skaper ulike forventninger, bl.a:

- Økt legitimitet i lokalmiljøet. Større oppslutning til lokalt utformede regler og lokale fellingsavgifter enn til statlige.
- Mulighet for økt involvering fra lokale brukere og økt engasjement.
- Krav til prosesser som skal gi "gode" resultater for brukere og naturen, men ikke krav fra overordnet nivå (= staten) til utfall og resultater.
- Endret kompetansestyrke hos beslutningsmyndigheten: Fra økologisk og forvaltningsmessig ekspertkunnskap hos fylkesmannen til lokalkunnskap om bestander og lokalkulturelle forhold hos kommunen.

- Fare for redusert regional og tverrfaglig helhetstenking i beslutninger som påvirker bestander med stor geografisk utbredelse. Dette som en følge av fylkesmennenes endrete rolle og dermed fare for lokale forskjeller som ikke er naturfaglig fundert.
- Fare for skjev interesse- og verdirepresentasjon i beslutningsorganer (= lokale organer) ved at noen "defineres inn" (f.eks.: jegere og rettighetshavere) og andre "defineres ut" (f.eks.: Ikke jaktende friluftslivutøvere, arealplanleggere).
- Tyngre informasjonsflyt mellom aktørene og dermed redusert felles forståelse mellom sentrale og lokale organer og organisasjoner.

Punktene over viser at det kan oppstå motsetninger mellom ulike forventninger, og at alle utfordringer ikke kan løses og alle forventninger ikke kan innfris. Løsningen på utfordringer kan føre til kvalitetsendringer i deler av forvaltningen som går ut over en eller flere av dimensjonene i bærekraftsbegrepet: Enten det sosiale, det økonomiske eller det økologiske.

Under Nasjonalt hjorteviltseminar 2003 kom det fram en rekke konkrete muligheter og utfordringer som må inngå i en ny strategi for forvaltning av hjortevilt.

4.1 Samarbeid og samhandling.

Mange av de generelle utfordringene innen forvaltningen av hjortevilt, både økologiske og samfunnsmessige, krever felles innsats og samarbeid mellom Direktoratet for naturforvaltning, fylkesmennene, kommunene/villreinnemndene, rettighetshaverne og brukerne og internt samarbeid innen disse gruppene. En styrking av det lokale nivå gjennom å gi kommuner/villreinnemnder og rettighetshaverne økt ansvar, større frihet og flere virkemidler, skal føre til en mer lokaltilpasset forvaltning som vurderer og ivaretar deltakerønsker og gjør de riktige tingene riktig i det aktuelle området.

Stadig større del av arealet i Norge er berørt av inngrep og virksomheter som påvirker det biologiske mangfoldet og kvaliteten på hjorteviltets leveområder. En sentral forutsetning for å opprettholde og videreutvikle mangfoldet og bærekraftig bruk av viltressursene ligger i at flere aktører og sektormyndigheter samarbeider og finner løsninger som også sikrer områdenes funksjon i en større sammenheng.

Utfordringer i forhold til rolle- og oppgavefordeling:

1. Manglende helhet i forvaltningen av bestandene og deres leveområder. Det har i alt for lang tid vært drevet "én-arts-forvaltning" der ansvaret for leveområder og bestandsutviklingen har vært skilt på ulike organer og organisasjoner. I offentlig sektor har lokale viltmyndighetene hatt liten innflytelse i arealplanleggingen og i privat sektor har viltinteressene ikke alltid blitt tatt hensyn til i skogbruket eller andre arealbrukssaker, eks. hyttebygging i fjellområdene.
2. Manglende ressurser og prioriteringer av hjortevilt hos fylkesmannsembetene stiller nye krav til lokal deltakelse og engasjement. Fylkesmannsembetene har spilt en aktiv rolle i samarbeid og koordineringen av forvaltningsvedtak mellom kommuner og distrikter innenfor sitt fylke. Dette har skapt og opprettholdt et godt samarbeid og en tydelig rolleforståelse hos kommunale organer og private aktører. Fylkesmennenes aktivitet har i flere fylker bidratt til at det finnes et godt datagrunnlag om bestandsutvikling og

det har ført til kompetanseutvikling hos så vel kommunene, villreinnemndene, rettighetshaverorganisasjonene og andre.

3. Redusert regional og tverrfaglig helhetstenking i bestandsforvaltningen av hjortevilt og deres leveområder. Overføring av ansvar og myndighet til kommunene reduserer mulighetene til å sette offentlige rammer for regional bestandsforvaltning av elg, hjort og rådyr. Kommunalt selvstyre kan føre til motstridende målsettinger for en viltbestand som opptrer i flere kommuner. Uten koordinering mellom aktørene kan lokale tiltak bli lite effektive og til dels motvirke hverandre. I ressurssvake kommuner kan også kompetanseproblemer i administrasjonen medføre at beslutninger fattes på svakt grunnlag og medføre uønsket resultat.
4. Den offentlige villreinforvaltningens rolle i lokal arealplanlegging og – forvaltning begrenser sterkt en landskaps- og samfunnsmessig helhetstenking i villreinforvaltningen. Villreinnemndenes myndighetsområde er ikke tilstrekkelig til å unngå at villreinområdenes størrelse og kvalitet forringes. Arealplanmyndighetenes beslutninger har svært stor betydning for den framtidige utviklingen av flere villreinbestander og de nasjonale interesser i området blir ikke sikret.

Endringene i rolle og oppgavefordelingen har gitt muligheter til å løse utfordringer på en bedre måte og få til noe mer:

1. Kommunene er nå både viltmyndighet, landbruksmyndighet og arealplanmyndighet. Samling av myndighet på disse områdene sammen med rettighetshavernes ansvar og muligheter i bestandsplanleggingen gir store muligheter til en lokaldemokratisk, framtidsrettet ressurspolitikk som kan skape verdier både for rekreasjon og næring. Dette gir store muligheter til økt lokal medvirkning, engasjement og innsats i forvaltningen, og dermed mer lokalkunnskap inn i beslutningsprosesser. Dette kan gi en større samfunnsmessig og administrativ effektivitet i både arealforvaltningen, landbruksforvaltningen og hjorteviltforvaltningen.
2. Flere kommuner praktiserer samarbeid om kommunale tjenester og service. Administrativt samarbeid om flere oppgaver innen hjorteviltforvaltningen vil kunne gi økt administrativ effektivitet i forvaltningen. Et slikt samarbeid kan bidra til å styrke og utvikle den samlede kompetansen på fagområdet. Samarbeid om saksbehandling og i målprosesser kan gi et bedre grunnlag for en stammevis forvaltning av elg og hjort, samtidig som det kan gi kommunene økonomiske og kompetansemessige fordeler. Selv om det enkelte kommunestyret eller et kommunalt utvalg er vedtaksmyndighet, vil et administrativt samarbeid over kommunegrenser gi muligheter for å gjøre riktige valg og lokale prioriteringer i areal- og bestandsforvaltningen.
3. Deltakelse og dialog mellom myndighetsorgan (kommunene/ villreinnemndene), jaktrettshaverne, frivillige organisasjoner mfl. kan utvikles til lokalt fellesskap som ikke har vært mulig med statlig forvaltning. Kommunenes/villreinnemndenes myndighetsrolle er utvidet, og det gir mulighet for nye lokale medvirkningsformer uten at private interesser "overtar" myndighetsutøvelsen. Dette er en arbeidsform som kan resultere i konkrete lokaltilpassede målsettinger og vedtak i forvaltningen. Det bidrar til å gi større oppslutning og legitimitet til forvaltningen.

4. Jaktrettshavernes ansvar for bestandsplanlegging gir gode muligheter for regional bestandsrettet helhetsforvaltning. Rettighetshaverne som også er grunneiere og forvaltere av beitegrunnlaget, har ansvar for å utarbeide bestandsplaner. Forskrift om forvaltning av hjortevilt og bever, § 12 pålegger kommunene å stimulere til samarbeid mellom jaktrettshavere. Kommune- og fylkesgrenser skal ikke være til hinder for å oppnå hensiktsmessige vald og regional viltforvaltning gjennom bestandsplaner. Kommunene har også godkjenningssmyndighet for vald og bestandsplaner selv om de omfatter arealer i flere kommuner. Kommunene må derfor legge til rette for grunneiersamarbeid på tvers av grenser, og grunneierne vil dermed bidra til en god regional bestandsforvaltning.

4.2 Virkemidler og rammevilkår for lokal forvaltning

Styrking av det lokale ansvaret i forvaltningen av hjorteviltet bidrar til å øke deltakelsen og engasjementet hos flere aktører. En viktig suksessfaktor for dette er at ansvarsfordelingen mellom aktørene er tydelig. Det er også viktig at overordnet forvaltningsnivå er tydelig og forutsigbar overfor omgivelsene ved kommunikasjon av mål og rammer. På områder der det foreligger nasjonale interesser, som for eksempel innenfor villreinforvaltningen, må staten være tydelig og forutsigbar overfor villreinnemnder for å skape trygghet og tillit. Tilsvarende må kommunene være tydelig overfor jaktrettshaverne når det gjelder krav til målsettinger i bestandsplaner.

Bruken av juridiske virkemidler har preget hjorteviltdebatten like mye eller mer enn diskusjonen om bestandsmål i forvaltningen, f.eks. diskusjoner om målrettet avskytning, valdstørrelse, driftsplan/avskytningsavtale, osv. Virkemiddeldebatten er viktig, men ved overgang til større lokalt ansvar bør kreftene brukes på måldebatten.

Økonomiske virkemidler har stor betydning for lokal innsats og resultater i forvaltningen. Graden av forutsigbarhet og lokal innflytelse på bruken av f.eks. viltfondsmidler har variert fra fylke til fylke. Fokus på lokale beslutningsprosesser i forvaltningen av hjorteviltet, innebærer også at lokalnivået fokuserer på økonomiske ressurser og økonomiske virkemidler. Dette gjelder både ved fordeling av tilskudd til kommunene, til jaktrettshaverne og til andre frivillige organisasjoner.

De viktigste utfordringene for å oppnå en effektiv, bærekraftig lokal forvaltning:

1. Staten er lite forutsigbar og helhetlig i tilskuddsforvaltningen. For liten samordning av økonomiske virkemidler som bevilges over budsjettene til Miljøverndepartementet, Landbruksdepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet til å lykkes med lokale målsettinger innen viltforvaltning, landbruksnæring og distriktsutvikling.
2. Kommunene har i liten grad benyttet mulighetene i de kommunale viltfond til å stimulere til en bestandsplanbasert forvaltning. Mange kommuner har disponert viltfondsmidler uten å se det i sammenheng med overordnede, langsiktige utfordringer omkring utvikling og forvaltning av hjorteviltbestander. Forskrift om kommunale viltfond og fellingsavgift for elg og hjort, gir føringer for kommunenes disponering av fondet. Det er viktig med lokalpolitisk engasjement i fondsforvaltningen, og føringene kan begrense dette.
3. Kommunene har ikke i tilstrekkelig grad vært tydelige i sine formuleringer av mål. God bestandsplanlegging forutsetter at kommunale mål og rammer

foreligger. Rettighetshavere opplever fortsatt stor grad av offentlig detaljstyring. Mange kommuners praksis stimulerer ikke til en aktiv planprosess som tar hensyn til livsgrunnlag og andre brukere. Begrenset administrativ kapasitet i kommunene har bidratt til dette. Trang kommuneøkonomi stiller større krav til forvaltningen, og kommunenes utvidete rolle i hjorteviltforvaltningen har ikke alltid bidratt til at dette forvaltningsområdet er gitt høyere prioritet.

4. Det økonomiske handlingsrommet for villreinforvaltningen generelt og for villreinnemndene gjør det vanskelig å utføre de oppgaver de er tiltenkt. Villrein er en nasjonal ansvarsart. De fleste villreinnemnder har små ressurser til disposisjon. Fra og med 2003 ble det iverksatt en ordning der innbetalte fellingsavgifter føres tilbake til tiltak i det enkelte villreinområdet. Hvordan denne ordningen har fungert og hvilke konsekvenser det har hatt for forvaltningen i det enkelte villreinområdet, er så langt ikke analysert.

Nye regler og andre parallelle prosesser har gitt virkemidler som styrker mulighetene til en mer bærekraftig lokal forvaltning:

1. Forskrift om forvaltning av hjortevilt og bever gir lokalforvaltningen stor handlefrihet i forhold til statlig styring og en tydelig rollefordeling mellom jaktrettshavere og offentlige viltmyndigheter. Kommuner og villreinnemnder skal stimulere og legge til rette for bestandsplanlegging i tillegg til å være godkjenningsmyndighet. Dette forutsetter en bred debatt om lokale og regionale bestandsmål som bakgrunn for jaktrettshavernes bestandsplanlegging. Forskriften kan fungere som et effektivt virkemiddel til både å oppnå medvirkning og bred deltakelse og til realisering av målsettinger ved at offentlige myndigheter definerer tydelige mål og rammer som premisser for planleggingen.
2. Etablering av kommunale viltfond gir store muligheter for kommunene til iverksetting av egne tiltak og til å stimulere jaktrettshavere og frivillige organisasjoner. Planmessig forvaltning av fondet gir forutsigbare muligheter for interessenter. Inntekstpotensialet for de kommunale viltfond fra fellingsavgifter (elg og hjort) var i 2002 nær kr 20 mill. på landsbasis. Strategisk og planmessig satsing på forvaltning av hjortevilt, vil kunne gi langvarige virkninger for en helhetlig biotop- og bestandsforvaltning.
3. Statsbudsjettet inneholder mange budsjettposter som sammen kan bidra til at lokalnivået kan utvikle en god praksis og rutiner i dette arbeidet. Direktoratet for naturforvaltning forvalter Miljøverndepartementets tilskuddsordninger for naturforvaltning som har bidratt til mange lokale og regionale vilttiltak. Landbruksdepartementets tilskuddsordninger til kulturlandskap, nærings- og miljøtiltak i jord- og skogbruk er også fornyet og det lokale ansvaret styrket. Kommunene har bl.a. fordelingsansvar for midler til nærings- og miljøtiltak i skogbruken og spesielle miljøtiltak i jordbruken. (2 nye forskrifter). Fordelingen skal bygge på lokale 4-årige tiltaksstrategier der brukermedvirkning og –ansvar er fremtredende. I tillegg til dette forvalter Kommunal- og regionaldepartementet v/fylkesmennene rammetilskuddet til kommunene, skjønnstilskuddet, som kan benyttes til interkommunale samarbeidsprosjekter. - Mulighetene ligger først og fremst i lokal samordning av tilskuddene. Kommunenes ansvar og rolle i flere av disse finansieringsordningene kan stimulere til lokalt engasjement og tiltaksrettet virksomhet der landbruk og naturforvaltning ses i større sammenheng. Næringsorganisasjoner og andre interessenter i utmarksbasert

næringsutvikling kan her gis stimulans til innsats og samordning på tvers av grenser.

4. Planlovutvalgets utredning med forslag til planlov. NOU 2003: 14: Bedre kommunal og regional planlegging etter Plan- og bygningsloven II: Planlovutvalget avga sin andre innstilling, med forslag til ny planlov, i mai 2003. Utvalgets forslag legger opp til forenkling av planleggingen der helhet og samordning mellom berørte myndigheter og interesser skal vektlegges. Oppgaver skal løses på lavest hensiktsmessig nivå, og gjensidig informasjon mellom forvaltningsnivåene skal være grunnlag for planlegging og vedtak. Dette vil gi muligheter for bedre ivaretagelse og integrering av lokale interesser og verdier knyttet til hjorteviltet og deres leveområder m.m.

4.3 Kompetanse, informasjon og dataflyt.

1. januar 2004 trådte miljøinformasjonsloven i kraft (*Lov om rett til miljøinformasjon og deltakelse i offentlige beslutningsprosesser av betydning for miljøet*).

Hovedhensikten med miljøinformasjonsloven er at den skal gjøre det mulig for innbyggerne, gjennom å få bedre tilgang på informasjon, å engasjere seg for og bidra til et bedre vern av miljøet. For å oppnå engasjement og oppmerksomhet, er rettighetshavernes og resten av samfunnets holdninger til hjorteviltforvaltningen av stor betydning.

Holdningsskapende arbeid gjennom informasjon og bruken av kunnskap er derfor avgjørende for moderniseringen av hjorteviltforvaltningen. Kunnskap gir innsikt og mulighet for større innflytelse i lokal forvaltning. Dagens kunnskaps- og informasjonssamfunn preges av kampen om oppmerksomhet og "hjernekraft" er en viktig konkurransefaktor. En moderne, effektiv forvaltning av naturressurser må bygge på et godt datagrunnlag, kunnskap og ferdighet (hjernekraft) til å omsette det til handling. Det finnes mye kunnskap om hjortevilt, beitegrunnlag, forvaltning osv men dårlig tilrettelegging og tilgjengelighet begrenser nytten av denne kunnskapen i lokal forvaltning.

De største utfordringene på dette området er i dag følgende:

1. Store deler av samfunnet har en likegyldig holdning til hjorteviltet dets leveområder. Manglende kjennskap fører til likegyldighet til viltet, leveområdene og bestandsutviklingen. Verdier knyttet til denne delen av naturen blir i flere tilfeller ikke vektlagt i samfunnsutviklingen. Skal hjorteviltet bli tatt hensyn til i arealforvaltningen, må kunnskapen om dette og holdningen til beslutningstakerne endres.
2. Interesserte aktører i forvaltningen av hjortevilt og deres leveområder har for dårlig tilgang på tilrettelagt kunnskap og informasjon. Synliggjøring av misforhold mellom bestandsstørrelse, bestandsutvikling og beitetilgang i mange deler av landet i form av reduserte slaktevekter og reproduksjon, har aktualisert behov for bedre informasjon om bestands- og beiteforholdene. Mangel på slik informasjon fører til at beslutninger tas på sviktende eller feilaktig grunnlag. Både dette og manglende ferdighet til å anvende informasjonen i planlegging og forvaltning har ført til beslutninger med uønsket resultat.
3. Mangel på gode rutiner vedrørende innsamling, kvalitetskontroll, registrering, lagring og behandling av bestandsdata. Jegere og rettighetshavere har i

mange år bidratt til å samle inn data om både elgbestander, hjortebestander og villreinbestander. Behovet for effektiv tilbakemelding fra "Overvåkingsprogram" og "Sett elg"-skjemaene er nå økt betydelig for at kommuner og jaktrettshavere skal kunne definere målsettinger, utarbeide og godkjenne bestandsplaner. Så godt som hele "hjorte-Norge", mangler fortsatt gode data om bestandene (Sett Hjort). Lokale forventninger til en mer effektiv, moderne databehandling og dataflyt er langt over det som er innfridd de siste årene, og lokale programløsninger og kvalitetskontroll tilfredsstiller sjelden brukernes/bestandsplanleggenes ønsker om effektivitet og kontinuitet.

Både overordnede vedtak, organisasjoners tiltak og teknologisk utvikling de siste årene har bidratt til nye muligheter som kan bidra til å løse utfordringene:

1. Nettsider og tidsskrifter. Utviklingen og bruken av Internett som informasjonskanal åpner store muligheter. En kunnskaps- og datatjeneste med aktuelle linker vil gjøre både generell kunnskap, informasjon og aktuelle dataserier tilgjengelig for mange målgrupper. Det finnes også fagtidsskrifter for hjorteviltforvaltning som representerer muligheter for mer tradisjonell, skriftlig informasjonsformidling til bestemte målgrupper.
2. Fylkesmannsembetenes vilt- og naturfaglige kompetanse representerer en viktig mulighet til å utvikle den lokale kompetansen og til å legge til rette bestands- og beitedata for bruk på lokalt nivå. De fleste fylkesmannsembeter har personell med meget høy kompetanse på viltforvaltning og behandling av slike data samtidig som fylkesmannsembetene har nødvendig faglig integritet og tillit hos mange av brukerne og kommunene. Selv om rollene de siste årene har vært noe uklare mht kvalitetssikring o.l. for hjorteviltdata, er det effektivt og formålstjenelig at støttefunksjonen på dette området tilligger fylkesmannsnivået i staten. Fylkesmannen representerer en viktig og anerkjent aktør for generell lokal kompetanseutvikling innenfor flere fagområder.
3. Kompetansefirmaer for lokale forvaltningsorganer. Flere kompetansefirmaer og – institusjoner rundt omkring i landet tilbyr også rådgivnings- og konsulenttjenester for rettighetshavere, organisasjoner og kommuner på dette området. Disse institusjonene er viktige for utarbeiding av tilrettelagt datagrunnlag for bestandsplanlegging og for oppfølging av dette. "Hjorteviltregisteret" er etablert som et nasjonalt internettbasert register for ulike dataserier omkring hjortevilt. I løpet av 2004 vil det være kostnadsfritt for blant annet kommunene å legge inn og hente ut data fra "Sett Elg"-registreringer. Registeret vil bli videreutviklet til å omfatte tilsvarende data for hjortebestander mm. Dette representerer en særdeles viktig mulighet for lokale og regionale organer.
4. Studier og selvstudier i elg- og hjorteforvaltning har vist seg å representere store muligheter til å heve kompetansen lokalt. Norges Skogeierforbund og Norges Bondelag ga ut bøkene Målrettet elgforvaltning og Målrettet hjorteforvaltning i 2003, og fram til januar 2004 har 7500 personer kjøpt disse bøkene for å delta i studier.

4.4 Forskning og utvikling av ny kunnskap

Det stilles i dag spørsmål om hvilken type kunnskap som mangler for å lykkes bedre med lokalbasert forvaltning av hjorteviltet. Er flaskehalsen manglende kunnskap om

prosesser i naturen (viltets betydning for økosystemet o.l.) eller er det kunnskap om samfunnets krav og samhandling med andre samfunnssektorer?

Mye av forskningen omkring disse artene har fram til nå vært av rent naturfaglig karakter og rettet mot en dypere økologisk forståelse av mekanismer i naturen. Etter kursendringen er det flere aktuelle problemstillinger enn bare økologiske og økonomiske. Veien mot en "bedre lokal forvaltning" inneholder nye utfordringer og spørsmål omkring hva som er en "god, bærekraftig" forvaltning, hvordan andre samfunnssektorer medvirker, hvordan den lokale deltakelsen fungerer, beslutningene fattes osv.

Store utfordringer på dette området er:

1. Forskningsvirksomheten innen dette feltet har i stor grad vært avgrenset til å omfatte naturfaglige problemstillinger. Forvaltningsorganer og sentrale aktører utenfor den offentlige viltforvaltningen har de siste 20-30 årene rettet oppmerksomheten mot prosesser i naturen og eventuelle konsekvenser av konkrete bestandsrelaterte eller habitatrelaterte beslutninger. Dette har ført til at viktige samfunnsaktører som påvirker hjorteviltets betingelser, ikke deltar i debatten. Det er i dag liten kunnskap om hva som egentlig er vellykket lokal hjorteviltforvaltning, - hvilke kriterier skal legges til grunn for evalueringer av dette?
2. Manglende mangfold i forskningsmiljøene som fram til i dag har vært engasjert. Dette har ført til geografisk og faglig konsentrasjon av virksomheten, noe som har ført til at lokalt oppståtte problemstillinger ikke har blitt viet samme oppmerksomhet og at tilliten til disse forskningsmiljøene står i fare for å bli svekket i distriktene. Manglende økonomisk basis er en del av denne utfordringen. Det er begrenset med midler til forskningsaktivitet på dette området, og ikke tilstrekkelig til å utvikle flere parallelle institusjoner.
3. Kunnskapshull som kan medføre en lite bærekraftig, lokalbasert forvaltning av hjorteviltet og deres leveområder. Svak kunnskap om konsekvenser for hjorteviltbestander av ulike virksomheter og inngrep i naturen, medfører ofte at leveområder ikke forvaltes på en bærekraftig måte. For liten kunnskap om dynamikken i forholdet mellom beiteressurser, individer og viltbestander, har ført til uønsket resultater av planlagte forvaltningstiltak, som f.eks. kraftig nedgang i vekt og reproduksjon i mange elgbestander. Norsk naturforvaltning står også overfor omfattende problemer knyttet til forholdet mellom store rovdyr og hjorteviltbestander, noe som krever ny kunnskap for å kunne løses.
4. Lokale forvaltningsaktører savner konkrete forvaltningsverktøy. Lokale organisasjoner og myndigheter har behov for gode verktøy for registrerings- og analysearbeid av bestander og leveområder. Mangel på pålitelige og brukervennlige verktøy bidrar til at nyere kunnskap om bestandsutvikling o.l. ikke anvendes i praktisk lokal forvaltning.

Muligheter:

1. Det finnes solide samfunnsfaglige forskningsmiljøer i Norge som har arbeidet med andre naturforvaltningsspørsmål. I forbindelse med utredningsoppgaver knyttet til Lokal Agenda 21, overføring av myndighet fra stat til kommune i forvaltningen av verneområder, Makt- og demokratiutredningen 1998-2003 o.a. har flere norske forskningsinstitusjoner analysert problemstillinger omkring overføring av oppgaver fra sentrale myndigheter til lokale organer.

Forskere i disse miljøene har erfaring og kompetanse som kan videreutvikles i egen prosjekter eller i samarbeidsprosjekter med naturfaglige forskningsmiljø.

2. Norge har et internasjonalt anerkjent naturvitenskaplig forskningsmiljø med høy kompetanse på økosystemforskning og hjortevilt. Denne kompetansen gir muligheter til videreutvikling av avanserte forskningsmetoder og dypere forståelse av og forklaring på bl.a. menneskeskapte endringer i naturen.
3. Mange høgskole- og andre forskningsmiljøer i Norge har naturfaglig og samfunnsfaglig kompetanse som gir mulighet for utrednings- og forskningsoppgaver rettet mot lokale eller regionale utfordringer. Kanalisering av forskningsmidler til regionale forskningsmiljøer kan bidra til å få mer ut av forskningen enn bare rapporter og publikasjoner. Aktiviteter lokalt kan involvere lokale ressurspersoner og bidrar til å styrke kunnskapsformidlingen i det aktuelle området. Konsekvensen av dette kan være positiv både for resultatene og for forskningens integritet og troverdighet.
4. Lov om offentlige innkjøp av varer og tjenester. Regler og normer for konkurranseutsetting og valg av leverandør bidrar til utvikling av både forvaltningsorganers bestillerrolle og FoU-miljøenes konkurranseevne, noe som kan bidra til å øke mangfoldet av leverandører av tjenester til offentlige forvaltningsorgan.

5 STRATEGISKE MÅL OG STRATEGIER

5.1 Innledning

Kursendringen i norsk hjorteviltforvaltning er resultat av politiske avgjørelser om å styrke lokaldemokratiet og lokalt eierforhold til naturressursene. Diskusjonene og resultatene fra Nasjonalt hjorteviltseminar 2003 og aktørenes erfaringer viser at denne endringa har skapt nye muligheter og nye utfordringer som har betydning for framtida (Se Kap. 4). For å lykkes bedre i arbeidet med å styrke det lokale ansvar i forvaltningen av hjortevilt samtidig som grunnleggende verdier i naturforvaltningen ivaretas, må viltmyndigheter, landbruksmyndigheter, arealplanmyndigheter, private jaktrettshavere og næringsutøvere, frivillige organisasjoner og andre aktører skape en felles plattform og prioritere satsingsområder. Strategiene må være felles for de sentrale aktørene, og kan organiseres under følgende overskrifter:

1. Samarbeid og samhandling.
2. Virkemidler og rammevilkår.
3. Kompetanse, informasjon og dataflyt.
4. Forskning og utvikling.

En sentral oppgave framover vil være å identifisere nærmere hvilke satsingsområder som skal prioriteres og etablere en felles forståelse for dette hos aktørene. Direktoratet for naturforvaltning (DN) er det høyeste utøvende myndighetsnivå i hjorteviltforvaltningen i Norge og har dermed stor autoritet og legitimitet. Det er derfor store forventninger til DN med hensyn til å drive denne prosessen videre. Det er viktig at DN i denne prosessen viderefører budskapet som ble gitt under Nasjonalt Hjorteviltseminar 2003: Medvirkning og integrering av aktørene.

5.2 Samarbeid og samhandling mellom relevante interesser.

Hovedstrategien i framtidens hjorteviltforvaltning i Norge bør være samhandling. Dette betyr ikke at den overordnede rollefordelingen som viltloven og forskrifter fastsetter bør endres. Offentlig sektor skal ivareta fellesskapets interesser og verdier, kommunene (og villreinneområdene) skal ha beslutningsmyndighet som fastsatt, jaktrettshaverne skal stå for detaljplanlegging og forvaltning, osv. Samhandling og samarbeid er overordnet de tre andre strategiområdene! Mange av de utfordringene og mulighetene som er nevnt foran, krever større arenaer enn de tradisjonelle viltforvaltningsinstitusjonene og interesseorganisasjonene for å kunne bli løst. Erfaringer fra andre forvaltningsområder viser at det er nødvendig å samarbeide på tvers av eksisterende grenser og skillelinjer i samfunnet for å gjennomføre konkrete arbeidsoppgaver. Viltforvaltningen som et eget "segment" både i storsamfunnet og i en del lokalsamfunn, er meget sterkt og selvrådende. Forvaltningen av hjorteviltartene må i framtida ses på som en del av et større system og integreres i forvaltningen av hele økosystem og lokalsamfunn. Verdiskaping for flere aktører krever samhandling på flere nivåer og i ulike grader.

Staten gjennom Direktoratet for naturforvaltning og fylkesmannsembetene må som viktige aktører i offentlig sektor, satse mer på samarbeid med andre sektormyndigheter som har betydning for hjorteviltet. Utfordringer og muligheter innenfor arealbruk/skogbruk/naturinngrep, utmarksbasert næringsutvikling kan bare bringes videre i samarbeid med andre premissgivere.

Samhandling mellom private institusjoner/personer og offentlige myndigheter er også mye viktigere når jaktrettshaverne har blitt tillagt et større ansvar for lokale ressurser. Samarbeid mellom nasjonale myndigheter og landsomfattende institusjoner/organisasjoner kan forbedre resultatene innenfor utmarksbasert næringsutvikling, kompetanseutvikling og – formidling, datasystem-utvikling osv. På lokalt, og regionalt nivå er det opplagte samhandlingsgevinster innenfor organiseringsprosjekter, bestandsplanlegging og næringsutvikling. Kommunal fordeling av økonomiske virkemidler kan prioritere tiltak for å oppnå lokale mål. Nye medvirkningsformer kan gjennomføres uten at den formelle rollefordelingen med hensyn til myndighetsutøvelse o.l. påvirkes!

Samhandlingsprosesser mellom private og frivillige institusjoner eller personer, er og har vært en selvfølge innen viltforvaltningen. Gode eksempler på nye samarbeidsprosjekter mellom landsdekkende rettighetsorganisasjoner har resultert i en bedring i valdstruktur og bestandsplanlegging, men enkelte steder er samarbeid mellom enkeltgrunneiere fortsatt en begrensende flaskehals. En nøkkel til framgang i en helhetlig bestands- og biotopforvaltning innen elg- og hjorteforvaltningen og vekk fra "én arts forvaltning", finnes i samarbeid mellom de store skogeier-organisasjonene.

Ved valg av samarbeidsstrategier er det viktig at samarbeidet bygges på felles nytte, gjensidig tillitt og forpliktelser. Samarbeidsavtaler som avklarer ressursinnsats (finansiering) og risikodeling vil i mange tilfeller være nødvendig for å oppnå ønsket framdrift og resultater.

5.2.1 Strategier

Arealforvaltning og hjorteviltet.

Gjennom nye interne og eksterne samarbeidsformer kan kommunene bidra til å styrke hjorteviltets plass i kommunens og regionens arealforvaltning og næringsutvikling. Dette er særdeles viktig i villreinområdene og i regioner med langttrekkende bestander av andre hjorteviltarter. Valdorganiseringen og rettighetshavernes organisasjoner er også viktige i denne strategien.

Fylkesmannsembetenes ansvar for gjennomføring av lokalbasert forvaltning av høstbare viltressurser.

Fylkesmannsembetenes koordinerende rolle i forvaltningen av hjorteviltet og deres leveområder styrkes. I blant annet grenseoverskridende tiltak, data- og informasjonstiltak er det hensiktsmessig at fylkesmannsembetene inntar en koordinerende rolle.

Styrket samhandling mellom offentlig og privat forvaltning av hjortevilt.

Offentlig – privat finansiering av tiltaksrettede, tidsavgrensede samarbeidsprosjekter på nasjonalt, regionalt og lokalt nivå der utfordringer innen både arealbruk, næringsutvikling og rekreasjon vil effektivt kunne løse flere av de store utfordringene. Felles finansiering av tiltak kan gjennomføres uten å skape vansker for lov- og forskriftsfestet rollefordeling.

5.3 Virkemidler og rammevilkår.

Lokal forvaltning i praksis krever klare skillelinjer mellom offentlige og private oppgaver. Offentlige rammevilkår og virkemidler som er forutsigbare og fungerer effektivt, er en forutsetning for brukernes lojalitet, respekt og framgang i arbeidet med å oppnå en effektiv, lokal forvaltning. Dagens sentrale forskrifter på området er tydelige og fungerer godt, mens tydelige mål på lokalnivået ofte mangler.

Selv om avgifter og tilskudd er gjenstand for årlige budsjettbeslutninger, har disse virkemidlene fungert brukbart innen viltforvaltningen. Det skyldes bl.a. at statlige tilskudd er finansiert over Viltfondet som er relativt stabilt og forutsigbart. Eksisterende muligheter til å samordne flere tilskuddsordninger har ikke vært utnyttet optimalt for å løse felles utfordringer innen landbruk, viltforvaltning og næringsutvikling.

5.3.1 Strategier

Lokale mål og rammer.

Flere kommuner og villreinnemnder må definere offentlige rammer og mål for forvaltningen av hjorteviltet. Dette er en forutsetning for en vellykket samordning av areal- og bestandsforvaltning og for rettighetshavernes valdsamarbeid og bestandsplanlegging.

Målorettet, forutsigbar tilskuddsforvaltning.

Både statlige tilskuddsmidler og kommunale viltfond bør brukes effektivt og målorettet mot prioriterte lokale og regionale utfordringer i hjorteviltforvaltningen. Samordning av ulike tilskuddsordninger i kommunene kan gi synergieffekter og muligheter for langsiktige tiltak bl.a. rettet mot leveområdenes kvalitet, lokale næringsutvikling og rekreasjon.

Villreinforvaltningen.

Villreinnemndenes funksjon, økonomi og virkemidler vurderes i en større landskaps- og samfunnsmessig sammenheng der lokale interesser ses i sammenheng med nasjonale mål og forpliktelser. Forskningsprosjektet Villrein og Samfunn, VISA-prosjektet, kan bidra til å konkretisere nødvendige tiltak.

5.4 Kompetanse, informasjon og dataflyt

En grunnleggende forutsetning for at lokale aktører skal oppnå en økologisk, økonomisk og sosialt bærekraftig forvaltning av hjorteviltet, er at både storsamfunnet og lokalsamfunn (beslutningstakere, jaktrettshavere, jegere og andre interessenter) har positive holdninger til jakt og en dynamisk forvaltning av viltet og deres leveområder. Holdningspåvirkning vil derfor være viktig. Frivillige organisasjoner og massemediene er viktige aktører i det holdningsskapende arbeidet.

Deltakelse i kunnskapssamfunnet og informasjonssamfunnet krever lett tilgang på tilrettelagt informasjon og delaktighet i nettverk mellom mennesker og institusjoner. Enkel tilgang på gode, tilrettelagte dataserier om lokal bestandsutvikling (Sett elg, Sett hjort, jaktstatistikk, resultater fra DN's overvåkingsprogram mm) bør være en del av dette. Nettverk av beslutningstakere (offentlige og private), rådgivere og brukere på lokalt og regionalt nivå for å etablere felles forståelse for mål og tiltak, kan bidra til positive resultater for helhetlig forvaltning av hjortevilt og deres leveområder.

5.4.1 Strategier

Bedre og mer tilgjengelig beslutningsgrunnlag og informasjon

Satsing på en internettbasert samlet løsning for effektivt søk etter kunnskap, bestandsdata og nyheter vil løse en stor utfordring. Informasjon og enkel rådgiving kan gjøres mer tilgjengelig. Generell informasjon for allmennheten om hjortevilt og forvaltningen er viktig for en bred forståelse. Lokale, offentlige, private beslutningstakere og rådgivere skal ha lett tilgang til pålitelige og tilrettelagte data

om egne bestander og leveområdene. Som en viktig forutsetning må bruken av "Sett elg" og "Sett hjort" samt dataflyten i "Hjorteviltregisteret" effektiviseres og forbedres.

Holdningsskapende arbeid og nettverksbygging

Organisasjonene på rettighetshaver- og brukersiden må arbeide for å skape felles holdninger der det er nødvendig for å oppnå en bærekraftig forvaltning av utnyttbare viltressurser. Organisasjonene må bidra til en positiv holdning til forvaltning av hjorteviltet som ressurs og jakt som en verdsatt fritidsaktivitet. Kommunikasjonen med allmennheten og lokalpolitikere må supplere dagens dialog med sentrale organer. Offentlige viltforvaltningsorganer må være aktive overfor andre sektormyndigheter på sentralt, regionalt og lokalt nivå for å fremme et helhetssyn på hjorteviltsressursene og forvaltningen av leveområdene.

5.5 Forskning og utvikling

Endringer både i det økologiske miljøet og det sosiale miljøet endrer vilkårene for forvaltningen av hjortevilt. Klimaendringer, endringer i arealbruken, store rovdyr, kommunestrukturer og endringer i forvaltningsorganer og politikk er forhold som har betydning for hvordan forvaltningen av naturressursene utvikler seg. Det er viktig at forskningen på dette området omfatter både samfunnsfaglige og økologiske emner for bl.a. å kunne forutsi konsekvenser av ulike endringer. Lokalbasert naturressursforvaltning sammenlignet med nasjonalt styrt forvaltning, gir nye samfunnsmessige og økologiske problemstillinger. Det setter også nye krav til popularisering og formidling av resultater, samt omsetting av kunnskap til handling.

Kursendringen i forvaltningen skaper forventninger om nye forskningsstrategier der lokale og regionale aktører har større innflytelse og deltakelse enn i dag. Selskapsetableringer innen FoU-sektoren, konkurransen mellom institusjoner og regler for offentlig innkjøp tilsier også andre samarbeidsformer enn praksis fram til i dag. For å opprettholde og videreutvikle et høyt kompetansenivå i Norge på dette området, må nasjonale forskningsinstitusjoner fortsatt gis rammevilkår for dette ved bl.a. å ha ansvar for store nasjonale forskningsprosjekt.

5.5.1 Strategier

Utvikling og tilrettelegging av verktøy for lokale beslutningstakere. Brukerforum.

Bærekraftig lokal og regional bestandsplanlegging og -forvaltning krever kunnskapsbaserte effektive verktøy og kompetente fagmiljø. I nært samarbeid mellom forskningsinstitusjoner, rådgivningsmiljøer og lokal forvaltning må registrerings-, rapporterings- og annet forvaltningsrelatert verktøy videreutvikles og anvendes.

Scenarieforskning omkring lokal hjorteviltforvaltning.

Relevante, tyngre forskningsmiljøer i landet går sammen for å utvikle framtidsbilder for utviklingen av hjorteviltbestander hvor det tas hensyn til økologiske og sosiale drivkrefter. I tillegg til naturfaglige tilnærminger og prosjekter, må også studier om beslutningsmekanismer, holdninger, økonomi og informasjonsflyt i forvaltningen inngå i forskningen. Faglig og finansielt samarbeid mellom flere forskningsmiljøer, forvaltningsorganer og private aktører vil være nødvendig for å få dette i gang.

Arealbruk og hjortevilt: Økosystemprosjekter.

På bakgrunn av erfaringer fra de siste ti-årenes forvaltning, bestandsutvikling og naturinngrep bør det startes tverrvitenskaplige prosjekter der formålet er å øke kunnskapen om økologiske interaksjoner og prosesser knyttet til hjortevilt og

arealbruk prioriteres. Et stort studieområde etableres i et flerbrukslandskap der flere institusjoner og interessenter deltar.
Finansielt samarbeid mellom offentlige og private interesser vil være nødvendig.

VEDLEGG

Nasjonalt hjorteviltseminar 2003, Honne. Oppsummert og systematisert.

NASJONALT HJORTEVILTSEMINAR, 18.-19. november 2003.

KORT OPPSUMMERING OG SYSTEMATISERING AV GRUPPEARBEIDET OG DISKUSJONSINNLEGG.

VISJON

Fire av gruppene diskuterte og presenterte en ny visjon for norsk hjorteviltforvaltning. (Gruppenummer i parentes bak)

- **Hjorteviltet og dets leveområder skal forvaltes slik at den kulturelle og biologiske variasjonsrikdommen opprettholdes og verdsettes av alle brukergrupper (3).**
- **En bærekraftig hjorteviltforvaltning i 2010. Målt som fravær eller akseptabelt konfliktnivå (4).**
- **Norsk hjorteviltforvaltning skal være preget av kunnskap og medvirkning (5)**
- **Hjorteviltet for alle – Felles verdier – felles ansvar (6)**

RESULTAT AV ARBEIDET I GRUPPENE.

Presentasjonene og rapportene fra gruppene er systematisert i henholdsvis

Utfordringer,

Muligheter,

Mål

Tiltak

- og fordelt på fire ulike faglige tema:

- A.** Rolle-, oppgavefordeling og organisering,
- B.** Kunnskap- og datagrunnlag,
- C.** Virkemiddelbruk og
- D.** Areal-, biotopforvaltning

Noen utsagn fra gruppene hører tematisk hjemme under to eller flere tema, og derfor står det flere bokstaver foran noen av utsagnene.

UTFORDRINGER

A. "De" hører ikke på "oss". "Vi" har rett, men får ikke rett!. "Vi" må komme i kontakt med "dem".

A. Hjorteviltforskriften § 12 hindrer offentlig medvirkning til stammerettet forvaltning ved at en kommune skal godkjenne vald over kommunegrenser.

A. Manglende ressurser og prioritering av hjortevilt hos FM

A. Organiseringen av forvaltningen er for svak, særlig regionalt.

A. Stammevis forvaltning hindres av at kommunens grenser er grenser for kommunal forvaltning.

A. Villreinnemnden og de tidligere elgnemndene har ikke myndighetsrolle i arealplansaker

A. B. Kommunene har svært ulike forutsetninger for hjorteviltforvaltning mht kompetanse, kapasitet og økonomisk fundament

A. C. Svak tradisjon for rettighetshaversamarbeid på Vestlandet som hindrer etablering av hensiktsmessige vald

- A. D. For dårlig samordning av areal- og bestandsforvaltningen i villreinforvaltningen
- B. Kvalitet på SettElg/ Sett Hjort-data fra kommunene er ikke god nok fra alle kommuner.
- B. Manglende kompetanse på bestandsplanlegging hos rettighetshaverne
- B. Manglende kunnskap og ressurser på viltforvaltning i kommunene
- B. Svært stor variasjon i kvaliteten på beslutningsgrunnlaget mellom ulike deler av landet og for de ulike artene
- B. Mangel på verktøy for bestandskartlegging/bestandsovervåking i hjort og elgforvaltningen
- B. D. Det finnes lite kunnskap om hjorteviltets påvirkning på biologisk mangfold
- C. At størrelseskravet til godkjenning av vald er lik fastsatt minsteareal for vedk. art (Forskr. § 8, og Viltloven Kap. V) hindrer sammenslåing av eiendommer til store enheter.
- C. Operasjonalisere viltlovens formålsparagraf
- C. Det økonomiske handlingsrommet for villreinnemndene gjør det vanskelig å utføre de oppgaver de er tiltenkt
- D. Kommunal (areal)politikk er ikke langsiktig nok for hjortevilt
- D. Mangel på et bredt, folkelig og politisk engasjement i lokal hjorteviltforvaltning
- D. Villreinen trenger en rask bedring på forvaltningen av leveområdene. Svært oppsplittede områder
- D. Viltinteressene blir ikke tillagt vekt i store arealkonfliktsaker (Eks. Gardermoen). Jakt omtales ofte negativt i media, og det fører til en negativ opinion.

MULIGHETER

- A. Kommunens positive rolle som planmyndighet og tilrettelegger for aktivitet og ressursforvaltning i kommunen samtidig som de er hjorteviltmyndighet
- A. Private og frivillige aktører står "parate" til å overta oppgaver som offentlig sektor har hatt
- A. C. Forskrift om forvaltning av hjortevilt og bever gir kommunene mulighet til å fastsette egne mål for bestandsutvikling.
- A. C. Fylkesmannen disponerer deler av statens viltfond til hjorteviltforvaltning som FM kan bruke målrettet/strategisk.
- A. C. Intensjonen i hjorteviltforskriften gir en god fordeling av ansvar og oppgaver for den lokale forvaltningen.
- A. C. Kommunale viltfond har til sammen store summer inne som kommunen kan målrette mot omforente, vedtatt mål.
- B. Bøkene Målrettet elgforvaltning og Målrettet hjorteforvaltning foreligger og fanger opp problemstillinger og muligheter i lokal forvaltning.
- B. NIJOS har et unikt materiale i oversikten over tilstanden i vår skog og utmark, både i går, i dag og i morgen!
- D. Hjorteviltets positive verdier for folk flest.
- D. Åpne planprosesser kan og bør få fram de store verdiene som hjorteviltet representerer for samfunnet
- D. Hjorteviltet er viktig for kommunene og for innbyggerne, også mhp næringsutvikling og sysselsetting.

MÅL

- A. Innen 2006 skal det være utviklet formalisert og forpliktende samarbeid mellom jaktrettshavere som sikrer en stammerettet forvaltning av villrein, elg og hjort.
- A. Innen 2008 skal det være etablert regionale samarbeidsordninger i områder med trekkende bestander og i områder for øvrig hvor dette er naturlig for å samordne mål og virkemiddelbruk-
- A. B. D. Bedre forvaltning nå.
- A. B. D. Bedre framtidig hjorteviltforvaltning.

- A. C. Kommunene skal innen utg 2006 ha utarbeidet måldokument for kommunens hjorteviltforvaltning
- B. Beslutningsgrunnlaget i villreinforvaltningen må bli bedre
- B. Det bør utvikles regionale forsknings- og utredningsmiljøer med kompetanse innen hjortevilt
- B. Det skal innen 2006 etableres et eller flere tverrvitenskapelige økosystemprosjekt i norske flerbrukslandskap for å øke kunnskapen om interaksjoner og prosesser knyttet til hjorteviltet som et sentralt element.
- B. Det skal innen 2007 utarbeides framtidsbilder for utviklingen av norske hjorteviltbestander, hvor det tas hensyn til de viktigste økologiske og sosiale drivkrefter.
- B. Forvaltningsrettet kunnskap om hjortevilt(forvaltning) skal innen 2006 gjøres lett tilgjengelig for alle.
- B. Inne utgangen av 2006 skal lokale aktørers kompetanse i forbindelse med praktisk anvendelse av eksisterende data økes.
- B. Innen 2007 skal det utvikles bedre metoder for estimering av antall villrein i viktige villreinområder.
- B. Innen 2007 skal det være etablert rutiner for innsamling, kvalitetssikring og registrering av data for hjorteviltet næringsgrunnlag.
- B. Innen utgangen av 2005 skal lokal og regional forvaltning av hjortevilt i hele landet bygge på et kvalitetssikret datagrunnlag.
- B. Innen utgangen av 2005 skal lokale aktører ha god tilgang til kvalitetssikrede hjorteviltdata og øvrig relevant informasjon.
- B. Lokal forvaltning av hjortevilt skal bygge på et beslutningsunderlag som er godt nok, operativt og målbart.
- C. En økonomisk bærekraftig villreinforvaltning må etableres
- D. Den lokale hjorteviltforvaltningen skal ha et bredt folkelig og politisk engasjement innen 2010.
- D. Mer bærekraftig forvaltning av leveområder
- D. Sikre et økonomisk utbytte av hjorteviltet for rettighetshaverne gjennom miljøbasert næringsutvikling

TILTAK

- A. "Folkeliggjøring" av hjorteviltforvaltningen, gi den et annet innhold/uttrykk enn "kvoter og kalv/ku-forholdet".
- A. Det bør etableres et sentralt prosjekt (NSF / NB (NORSKOG?)) som sikrer videreføring av bistand til organisering av rettighetshaversamarbeid (Vestlandet, Nordland og Troms prioriteres)
- A. Det bør etableres rådgivende samarbeidsfora med ulike aktører i kommuner der det er behov for medvirkning fra flere aktørgrupperinger
- A. Det bør etableres samarbeidsstrukturer lokalt og regionalt som ledd i utviklingen av kompetanse om datagrunnlag ol. blant jegere, rettighetshavere og kommunene.
- A. DN skal begrense seg til å sette de biologiske rammer og generelle mål for forvaltningen (?) – Øvrige mål og rammer bør vedtas lokalt
- A. DN skal være koordinerings- og kontaktorgan mot andre interesse og brukerorganisasjoner på nasjonalt nivå
- A. DN skal være koordinerings- og kontaktorgan mot våre naboland på overordn. nivå
- A. Klagesaksbehandlingen i overordnede organ (DN/FM) må (også) legge kommunale (lokale) måldokument til grunn for vedtak
- A. Landbrukets organisasjoner og andre må bistå lokale aktører med næringsutvikling for å utvikle et økonomisk grunnlag for å sikre forvaltningen og økonomisk utbytte for rettighetshaverne

- A. Medlemmer i de statlige villreinnemnder må gis samme godtgjørelse som medlemmer i andre offentlige/statlige utvalg, og et økonomisk handlingsrom som gjør det mulig å løse de oppgaver de er satt til å gjøre.
- A. Rettighetshaverne og deres organisasjoner bør involvere andre samfunnsinteresser (beiteskader, andre arealbruksinteresser mm) i bestandsplanarbeidet.
- A. Rettighetshavernes villreinutvalg (Privat sektor i villreinforvaltningen) skal finansiere sin virksomhet gjennom egne kontingenter.
- A. Sentrale aktørorganisasjoner bør aktivt gå ut å informere lokale organisasjonsledd om deltakelse, medvirkning og samarbeid i den lokale hjorteviltforvaltningen
- A. Utvikle eksempelsamling for kommunens måldokument
- A. Utvikle gode hørings- og samarbeidsrutiner mellom off. forvaltningsorganer og mellom off. forvaltning og org. og rettighetshavere
- A. Utvikle kommunale mål/rammedokument som inneholder overordnede mål
- A. Utvikle lokale rammevilkår/mål for lokal forvaltning av hjortevilt
- A. B. Aktiv veiledning fra FM overfor kommuner, rettighetshaverorg. og bruker org.
- A. B. Aktiv veiledning fra kommuner overfor rettighetshavere og brukere
- A. B. Den nære koblingen mellom forskningen i NINA og forvaltningen i DN bør settes under et kritisk lys. Mistanke om forfordeling av oppdrag og midler
- A. B. DN skal ha ansvar for at forskningsresultatene formidles tilbake til de (lokale) samme partene for anvendelse i forvaltningen.
- A. B. DN skal ha det overordnede ansvar for å initiere forskning på hjortevilt i samråde med berørte parter - brukermedvirkning
- A. B. FM bør ha ansvaret for at informasjon som direkte påvirker forvaltning av hjortevilt er kvalitetssikret og flyter mellom lokalt nivå og sentrale myndigheter
- A. B. FM skal formidle kunnskap og faglig støtte til lokalforvaltningen
- A. B. FM skal være faglig pådriver for samarbeid mellom kommuner for å oppnå stammevis forvaltning der det er hensiktsmessig.
- A. B. Utvikle (eksempel)planer (bestandsplaner).
- A. C. DN bør rette opp hjorteviltforskriftens innhold mhp interkommunale organ for godkjenning av vald og bestandsplaner for å legge forholda bedre tilrette for stammevis forvaltning
- A. C. DN og FM skal/må veilede og overvåke arbeidet med å vedta målsettinger for kommunens hjorteviltbestander samt å stimulere til merinnsats.
- A. C. DN/MD må opprettholde FM's mulighet til og FM må bruke muligheten til å delfinansiere det lokale beslutningsgrunnlaget for hjorteviltforvaltning.
- A. C. Etablere interkommunale "hjorteviltråd/nemnder" for å oppnå stammevis forvaltning.
- A. C. Fylkesmannen må stimulere til stammevis forvaltning v.hj.a. fordeling av midler fra kap 1425-61 eller fra skjønnsmidler fra KRD.
- A. C. Staten bør dekke utgifter til å gjennomføre nødvendige tiltak for å sikre et bedre beslutningsgrunnlag i villreinforvaltninga.
- A. D. DN skal være koordineringsorgan ved høringer av nasjonal karakter.
- A. D. DN skal være MD s fagorgan i lov- og forskriftsspm.
- B. Beslutningsgrunnlaget i villreinforvaltningen må bli bedre.
- B. Det bør utarbeides veiledningsmateriell om praktisk bruk av bestands- og beitedata i forvaltningsplanleggingen. Finansieres av kommunale viltfond og regionale midler fra statens viltfond
- B. Det bør utvikles web-baserte løsninger som fritt tilgjengeliggjør kvalitetssikrede bestandsdata: "rådata", genererte data, faglige analyser av data. Finansieres av Statens viltfond og kommunale viltfondsmidler.
- B. Det etableres nettbasert handbok om forvaltningsrelatert kunnskap.
- B. Det må utvikles verktøy for kartlegging og overvåking av våre hjortebestander, Jfr. SettHjort, innmarkstellingar mm

- B. Det nasjonale overvåkingsprogram for hjortevilt videreføres.
- B. DN bør utarbeide av handbøker "Sett Elg" og "Sett Hjort"
- B. DN initierer og nedsetter et bredt sammensatt utvalg som kartlegger, systematiserer og bearbeider forvaltningsrelatert kunnskap
- B. Etablere kvalitetsrutiner for innsamling, kvalitetskontroll og registrering av data: SettElg, SettHjort, slaktevekt. Fylkesmannen bør ha ansvar for praktisk kvalitetssikringsrutiner (kontroll)
- B. Etablering av en god hjorteviltportal på internett, med forvaltningsstøtte. "Rundgang" blant kunnskapsmiljøer?
- B. Formidling av data gjennom rapporter med anbefalinger, brosjyrer og gjennomføring av lokale møter i regi av kommuner, rettighetshavere og jegere. Finansieres av St. viltfond og kommunale viltfond.
- B. Helseovervåking av hjortevilt er viktig å fortsette med
- B. Informere til folke flest, særlig barn og unge om hjorteviltets primære behov, biologi, trusler osv. Bl.a. nettverk for miljølære
- B. Jaktstatistikken inkl. irregulær avgang skal videreføres og i den grad det er hensiktsmessig, forbedres. Stedfesting av påkjørsler vil forbedre oversikt over konfliktområder for hjortevilt/trafikk(bil, tog)
- B. Utrede og utprøve metoder som kan bidra til målrettet rådyrforvaltning
- B. A. Eksisterende metoder og ansvarsfordeling for innsamling av data og anvendelse av data, bør evalueres (Sett Elg, Sett Hjort, beiteovervåking, prognose/simuleringsverktøy for elgbestanders utvikling).
- B. A. Endre holdninger hos politikerne, bl.a. med kunnskap
- B. A. Kurs og studieringer for andre målgrupper enn rettighetshavere og jegere
- B. Relevante forskningsmiljøer går sammen om å utarbeide prosjektbeskrivelse for et scenarie-prosjekt (2007) som gjennomføres i samarbeid med forvaltningen. Søknad til forskningsrådet innen 15. juni 2004.
- C. DN bør drøfte hjemmelsgrunnlaget for kommunal godkjenning av vald uavhengig av fastsatt minsteareal.
- C. Jaktidsforskriften bør endres slik at jakttid i større grad kan fastsettes lokalt innenfor en vid jaktidsramme.
- C. Kommunene bør målrette bruken av viltfondsmidler slik at de stimulerer bestandsplanbasert forvaltning og tiltak forankret i disse planene
- C. MD/Stortinget bør fjerne "takert" på kommunenes fastsetting av fellingsavgift for elg og hjort (Statsbudsjettet)
- C. B. Fylkesmennene og DN bør bruke statens viltfond til å utvikle regionalt samarbeid samt kunnskapsinnhenting, bearbeidelse av SettElg og SettHjort og implementering av beiteovervåking mm.
- D. Hjortevilt bør kobles til turisme og opplevelser (safari).
- D. Randsonene rundt villreinområdene, landskapsvernområder, nasjonalparker må forvaltes restriktivt mhp inngrep og forstyrrelser.
- D. A. DN skal være koordinerings- og kontaktorgan på overordnet nivå mot f.eks. Statens vegvesen og Jernbaneverket
- D. A. Samordne arealforvaltningen på tvers av kommunegrenser og fylkesgrenser
- D. A. Utvikle nye arenaer og møteplasser for et tverrfaglig og bredt engasjement, særlig viktig å få hjortevilt diskusjon inn i planleggerfora, KU etc. ((Ikke minst i DN's arealavdeling, MD's Planavdeling)
- D. A. Øke rekrutteringen av hjorteviltjegere mm for å rekruttere ungdom og kvinner til forvaltningsengasjement